

12. Карпінський Б.А. Стратегічний податковий менеджмент як механізм управління економічним розвитком держави / Б.А. Карпінський, Н.С.Залуцька // Стратегічні пріоритети : науково-аналітичний щоквартальний зб. – 2007. – № 4(5). – С. 126-133.

13. Карпінський Б.А. Удосконалення взаємин податкової служби з платниками податків / Б.А. Карпінський, Н.С.Залуцька // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 128-136.

14. Колпаков В.М. Стратегический кадровый менеджмент / В.М. Колпаков, Г.А. Дмитренко. – К. : Изд-во МАУП, 2005. – 752 с.

15. Ладанов И.В. Психология управления рыночными структурами: преобразующее лидерство / И.В. Ладанов. – М. : Изд-во "Перспектива", 1997. – 288 с.

16. Малицкий Б.А. Неолиберализм и кризис инновационного развития экономики / Б.А. Малицкий // Формула кризиса. – К. : Вид-во "Феникс", 2009. – 64 с.

17. Міщенко В.І. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи / В.І. Міщенко, Р.С. Лисенко // Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 50-53.

18. Уманців Ю.М. Глобальні фінансові виклики: світовий досвід та українські реалії / Ю.М. Уманців // Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 73-85.

19. Sapir J. Global finance in crisis: A provisional account of the "subprime" crisis and how we got into it / J. Sapir // Economy and forecasting. – 2008. – № 4. – P. 27-31.

20. Wellink N. Recent market turmoil – implications for supervisors and risk managers / N. Wellink // BIS Review. – 2008. – № 21. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bis.org/review/r080229b.pdf>.

Карпинский Б.А., Стеблецка Ю.И. Формирование и развитие лидерских основ в условиях глобальных финансовых вызовов

Рассмотрено формирование лидерских основ в финансовом сегменте, выделена роль лидера в условиях глобальных финансовых вызовов и проанализированы ловушки, которые снижают эффективность лидера. Предложен и реализован анкетный подход для оценивания изменений относительно лидера в образовательном сегменте.

Ключевые слова: лидер, глобальные финансовые вызовы, эффективность, оценивание, лидерство, финансовая организация, формирование, развитие.

Karpinsky B.A., Stebletska Yu.Yo. Formation and development of leadership fundamentals in the condition of global financial challenges

Development of leadership in the financial sector fundamentals is considered, role of the leadership in global financial challenges is selected, traps that reduce the effectiveness of the leader are analyzed. Questionnaire approach to assess the change in leadership in the educational sector is researched and realized.

Keywords: leader, global financial challenges, efficiency, effectiveness, leadership, financial organisation, formation, development.

УДК [332.122: 338.43](477) Ст. наук. співроб. Х.М. Притула, канд. екон. наук; наук. співроб. В.Є. Крупін, канд. екон. наук – Інститут РД НАН України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ТА ЕКОНОМІЧНО РОЗВИНЕНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Розглянуто стан, тенденції та основні проблемні аспекти розвитку сільських територій України. Здійснено порівняльний аналіз економічно розвинених країн, визначено основні відмінності між підходами до регулювання розвитку сільських територій. На основі аналізу сформовано перелік заходів, необхідних для активізації розвитку сільських територій України.

Ключові слова: сільська територія, сільське господарство, продовольча безпека.

Постановка проблеми. Останніми роками дедалі більшої актуальності набувають проблеми розвитку сільських територій України, що спричинені як поглибленням кризового становища в економічній та соціальній сферах національної економіки внаслідок загальносвітових тенденцій, так і відсутністю дієвих заходів для їх підтримки з боку держави. Основними внутрішніми чинниками, що значно підсилюють проблеми сільських територій, є низький рівень життя сільського населення, деградація і вимирання сіл, нерозвиненість соціальної і виробничої інфраструктур, їх переважна сільськогосподарська спеціалізація тощо. І це з урахуванням того, що на сільських територіях проживає третина населення країни, вони формують продовольчу безпеку країни, відповідають за екологічну складову розвитку переважної частини території країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї тематики підтверджує актуальність проблем, існуючих на сільських територіях України. Вагомий внесок у їх дослідження внесли такі вітчизняні вчені, як П.Т. Саблук, Ю.Е. Губені, І.В. Прокопа, О.М. Бородіна, Л. Шепотько, В.В. Юрчишин, А.М. Третяк, К.І. Якуба та інші.

Метою дослідження є оцінювання сучасних тенденцій розвитку і проблем сільських територій України та порівняльний аналіз досвіду економічно розвинених країн, зокрема країн-членів Європейського Союзу, з їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Проблеми сільських територій України є на сьогодні значними, що спричинено не лише специфічними умовами їх функціонування у часи СРСР, але й тим, що протягом останніх двох десятиліть не було вжито необхідних заходів з боку держави для підтримки чи стимулювання їхнього розвитку. Водночас, як якість життя населення, рівень економічної ефективності сільського господарства та забезпеченість об'єктами інфраструктури сільських територій навіть наймолодших країн-членів Європейського Союзу стабільно зростає тривалий час, в Україні ситуація є кардинально протилежною: рівень життя сільського населення знижується, посилюються тенденції деградації та вимирання сіл, актуалізуються проблеми гарантування продовольчої безпеки тощо.

Про низький рівень життя сільських мешканців України свідчить передусім частка населення із середньодушовими місячними загальними доходами нижче прожиткового мінімуму. Якщо загалом по Україні у 2009 р. вона становила 16 %, то у сільській місцевості – 22 %, водночас, ведення сільськогосподарства на присадибних ділянках для 55 % сільського населення стало основним джерелом доходу [1, 2]. Частка доходів від особистого підсобного господарства та від самозаготівель становила 22 % сукупних ресурсів сільських домогосподарств.

Показник частки витрат на харчування у загальній структурі витрат населення є досить поширеним показником у дослідженнях проблем бідності. Скорочення реальних доходів населення вплинуло на зміни у структурі його сукупних витрат – збільшилася частка витрат, що спрямовується на харчування. Сільські домогосподарства спрямовували на цю статтю більшу час-

тину сукупних витрат, ніж міські (відповідно, 57 % проти 50 %) і це при тому, що пороговим значенням цього показника вважається 60 % [1]. Для порівняння, у країнах ЄС питома вага витрат на харчування у загальних витратах домогосподарств знаходиться в межах 10-25 % [3].

Основним видом економічної діяльності на сільських територіях України залишається сільське господарство, у якому зайнято більшість селян. У 2009 р. сільське господарство було однією з небагатьох галузей економіки, яка продемонструвала 0,2 % зростання, проте загалом ситуація залишається вкрай незадовільною. Зокрема середньорічна заробітна плата у сільському господарстві є найнижчою серед галузей економіки. Незавершеність земельної реформи, відсутність кадастру землі, незадовільний фінансовий стан підприємств, відсутність повноцінної державної підтримки тощо зумовлює скорочення обсягів виробництва і піддає загрозі продовольчу безпеку країни: результатом є щорічний дефіцит цукру, нарощування обсягів імпорту молочної продукції з Білорусі, картоплі з Єгипту тощо. І це незважаючи на те, що Україна володіє унікальними чорноземами і є найбільш розораною країною в Європі: на одну особу припадає 0,89 га сільськогосподарських угідь і 0,69 га орних земель (у країнах Європи ці показники становлять, відповідно, 0,37 га і 0,21 га) [4].

Станом на 1 січня 2010 р. частка сільських жителів у загальній кількості наявного населення України становила 31,4 % [5]. Якщо середня щільність населення по Україні загалом становить 76 осіб на км², то середня щільність сільського населення станом на 2005 р. становила 26,5 осіб на км². У Польщі ж середня щільність сільського населення становить 51 особу на км² і змінюється від мінімального значення 24 особи на км² у приморських регіонах до 105 осіб на км² у гірських регіонах.

Загалом проблеми розвитку сільських територій ЄС є подібними до вітчизняних і потребують значної уваги. За даними Європейської комісії, понад 91 % площі ЄС належить до сільських територій, на яких проживає 51 % населення цього об'єднання країн. Це зумовлює необхідність активного регулювання та підтримки розвитку сільських територій з метою зрівноваженого та сталого розвитку національної економіки, хоча це завдання є достатньо складним навіть для найрозвиненіших країн ЄС, таких як Німеччина, Франція, Італія чи Великобританія. Динамічні зміни у світовому господарстві постійно створюють нові вимоги, які потрібно враховувати для того, аби сільські території поступово не перетворювалися в депресивні райони внаслідок посилення міграції населення, забруднення навколишнього середовища, відсутності необхідної інфраструктури чи економічної недоцільності здійснення сільськогосподарської діяльності мешканцями сільських територій. Тому основними напрямками аграрної політики Європейського Союзу є: підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, охорона навколишнього середовища, благоустрій сільських територій та підвищення рівня життя селян, розвиток альтернативних видів діяльності на сільських територіях.

Саме диверсифікація видів економічної діяльності призвела до значних якісних зрушень у розвитку сільських територій. Незважаючи на те, що

переважна частка площі Європейського Союзу належить до територій цього типу, у сільському господарстві країн ЄС станом на 2008 р. були активно задіяні лише 2,4 % населення або 11,8 млн осіб. При цьому, цей показник постійно зменшується і в 2000 р. він становив 3,1 %, або 15 млн осіб. Водночас, в Україні частка зайнятого населення у сільському господарстві є значно вищою і становила у 2008 р. 15,8 %. Проте тенденція зменшення частки зайнятого населення у цьому секторі економіки притаманна і Україні: порівняно з 2005 р. вона зменшилась на 3,6 % [5].

Загальнонаціональна тенденція до скорочення чисельності населення притаманна як міським, так і сільським поселенням України. Так, у 2009 р. загальне скорочення чисельності населення країни відбулося, насамперед, унаслідок скорочення сільського населення. Його частка у загальному скороченні чисельності населення країни становила 65,5 %, що перевищує аналогічний показник 2008 р. (64,4 %). Лише в Закарпатській обл. другий рік поспіль відбувається приріст чисельності сільського населення. Загалом частка сільського населення України у працездатному віці становила на 1 січня 2009 р. 55,8 % [6]. Водночас, у Польщі, яка є відносно молодим членом ЄС, частка сільського населення у продуктивному віці постійно зростає, що дає додатковий ефект для їх розвитку. Так, якщо у 2000 р. вона становила 57 %, то у 2008 р. досягнуто рівня 62 %. Значно вищим, аніж у міській місцевості, є також щорічний натуральний приріст населення сіл, що становить 1,5 особи на 1000 осіб (або загалом 22,5 тис. осіб), у той час як міське населення збільшується лише на 0,5 особи на 1000 осіб (або 12,6 тис. осіб щорічно) [7].

Несприятливі умови проживання на сільських територіях вплинули на значні міграційні потоки з сільської місцевості. У 2009 р. практично у всіх регіонах України (за винятком Автономної Республіки Крим, Дніпропетровської та Черкаської областей) відбулося скорочення чисельності сільських мешканців внаслідок процесів міграції. Зворотною є ситуація в Польщі, що спричинено не лише достатніми для життя доходами мешканців сільських територій, але й тим, що найбільша активність міжнародної та міжрегіональної міграції у Польщі припадала на 1990-ті роки, коли відмінності між соціально-економічним розвитком західних та постсоціалістичних країн Європи були такими істотними, що спричиняли активний пошук джерел доходів у промислово-розвинених країнах.

Низький рівень життя сільського населення спричинене здебільшого низьким рівнем оплати праці у сільському господарстві, яке на сьогодні залишається основним видом діяльності на сільських територіях України. У 2000 р. її рівень становив 48,3 % від рівня середньомісячної заробітної плати в економіці загалом. І хоча останніми роками заробітна плата в цьому секторі зростає швидшими темпами, ніж її величина в середньому по економіці країни (у 2008 р. рівень заробітної плати був вже на рівні 59,6 % від рівня середньомісячної заробітної плати в економіці України), проте такої динаміки недостатньо, щоби зрівнятися з нею [8]. Таку ситуацію пояснюють зміною структури витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. Витрати на оплату праці знизилися в 3 рази (порівняно з 1990 р.), що і вплинуло на та-

кий низький рівень оплати праці у сільському господарстві. Водночас, зросла частка матеріальних витрат за рахунок зростання вартості насіння і садивного матеріалу та мінеральних добрив у два рази, вартості нафтопродуктів – у три рази, оплати послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями – у два і більше разів, зате зменшилась частка витрат на амортизацію і корми, що негативно вплинуло на оновлення фондів галузі та занепад тваринництва. Зростання вартості продукції і послуг, які використовують у виробництві сільськогосподарської продукції, компенсувалося заниженою оплатою праці в галузі.

Завдяки своєму величезному природно-ресурсного потенціалу, Україна перманентно може гарантувати високий рівень продовольчої безпеки і позиціонувати себе як експортно-орієнтована сільськогосподарська країна. В умовах зростаючого попиту на продовольство у світі саме агропромисловий комплекс є важливішим, аніж запаси нафти і газу, оскільки ресурси сільського господарства є відновлюваними. Тим паче, стала стійкою тенденція до зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Найбільш наочним у 2009 р. стало зростання ціни на цукор, який увійшов у трійку лідерів за ростом цін серед 36 сировинних товарів, досягнувши свого максимуму з 1990 р. [9].

Україна, нарівні з Бразилією і Канадою, виробляє 3 % від світового об'єму зернових; посідає четверте місце в світі за виробництвом картоплі. Згідно з даними ООН, у 2008 р. за виробництвом картоплі Україна випередила США, Німеччину, Польщу і навіть Білорусь. У цьому секторі аграрної індустрії Україна поступається лише Китаю, Російській Федерації та Індії, а споживання картоплі в країні досягає дуже високого рівня – 140 кг на душу населення в рік. Більше ніж за тридцятьма видами сільськогосподарської продукції країна входить до першої десятки за об'ємом їх виробництва у світі [10]. Проте, згідно з дослідженнями Світового банку, сільське господарство України не реалізовує свого виробничого потенціалу, виробляючи лише 22 % від можливих обсягів продукції. Одним із чинників, а, водночас, наслідків відсутності розвитку агропромислового комплексу є низька інвестиційна привабливість цього сектору економіки. Так, за період від 1992 р. до 1 жовтня 2008 р. в аграрний сектор надійшло лише 2,6 млрд дол., тобто лише 7 % від загальних прямих інвестицій в Україну [11].

Відсутність адекватного державного регулювання цієї сфери, недостатність фінансових ресурсів впливає на низьку ефективність ведення сільськогосподарського виробництва. Підвищення продуктивності праці, урожайності та рентабельності галузі можливі лише за умови використання сучасних технологій виробництва, залучення нової техніки, нових підходів до процесу виробництва, а це є можливим лише за наявності інвестицій як внутрішніх, так і зовнішніх. Створення сприятливих та стабільних умов для вкладення інвестицій у сільське господарство країни на взаємовигідних засадах для держави-інвестора-орендодавця дасть змогу повною мірою використати наявний потенціал для розвитку сільського господарства в Україні.

У Польщі висока ефективність сільських господарств забезпечує відповідні доходи суб'єктів, зайнятих у аграрному секторі. Зокрема, середньомі-

сячний дохід (брутто) на одну особу, зайнятої у сфері сільського господарства, становив у 2008 р. 575 дол. США. Водночас, середньомісячні доходи загалом по країні становили 856 дол. США [7]. Порівняно з українськими реаліями такі доходи є надзвичайно високими, хоча потрібно пам'ятати, що агропромисловий комплекс ЄС базується на значній державній підтримці, яка проявляється не лише у послабленому оподаткуванні суб'єктів цієї діяльності, але й у дотаціях, субсидуванні чи відшкодуванні витрат на страхування сільськогосподарської діяльності. Зокрема, за програмами ARiMR (Агентства реструктуризації і модернізації сільського господарства), здійснюються виплати субсидій на сільськогосподарські угіддя (базова субсидія на кожен гектар становить 125 євро на рік; виплати структурних пенсій (сплачують фермери після досягнення йому 55-річного віку і, наприклад, за наявності 20 га сільгоспугідь, дорівнюють 500 євро на місяць); субсидії низькотоварним господарствам (1250 євро на рік на кожне господарство) тощо [12].

Сучасний стан державного регулювання розвитку сільських територій і, відповідно, сільського господарства України є незадовільним. Незважаючи на світову кризу і кризу, пов'язану з внутрішніми особливостями ведення сільського господарства, тоді як усі країни світу посилюють державну підтримку аграрного сектору, в Україні цього року він позбавлений тваринницької дотації, здешевлених кредитів (задекларований урядом випуск держоблігацій з доходністю до 30 % унеможливує надання банком кредиту нижче цієї вартості), підтримки українського машинобудування на покриття страхових премій. На сьогодні конкурентоспроможність національної сільськогосподарської продукції досягається здебільшого лише внаслідок дешевої робочої сили і нещадної експлуатації землі, що не може тривати й надалі. Якщо у розвинених країнах світу питома вага витрат на оплату праці, віднесених на собівартість виробництва сільськогосподарської продукції досягає 45-50 %, то в Україні у 2009 р. цей показник становив 21,6 % (загалом по всіх галузях економіки – 51 %).

З міркувань продовольчої безпеки, загрози надлишкової міграції сільського населення в міста і за кордон, розвинені країни світу активно субсидують аграрний сектор. Величина таких субсидій досягає в США 21 % від вартості сільськогосподарської продукції, у країнах ЄС – у середньому 50 %, у Швейцарії – 82 %. За оцінками, майже на 75 % обсягів сільськогосподарської продукції, що реалізується на внутрішньому ринку ЄС, поширюються державні заходи підтримки [13].

У розвинених країнах частка державних витрат на сільське господарство в структурі ВВП змінюється від 0,1 % (Нова Зеландія) до 4,1 % (Фінляндія). У деяких країнах частка державних витрат на підтримку національного сільськогосподарського виробництва дорівнює або перевищує частку сільського господарства у ВВП. До таких країн належать, насамперед, більш розвинені в економічному відношенні Норвегія, Австрія, Японія тощо [13]. Україна ж вирізняється низьким рівнем підтримки сільського господарства: станом на 2009 вона становила 0,3 % ВВП, водночас, вклад сільського господарства у ВВП становив 8,2 %. При цьому відбувається витрачання навіть цих

коштів через диспаритет цін на продукцію промисловості, що споживається у сільському господарстві, та цін на сільськогосподарську продукцію. Система державної підтримки характеризується розпорошеністю, недосконалістю і непрозорістю форм та механізмів надання підтримки. Підтримку надають переважно сільськогосподарським підприємствам, а фермерські та особисті селянські господарства такої підтримки практично не отримують. Це при тому, що зокрема у Карпатському регіоні, переважна частка продукції рослинництва і тваринництва виробляється в одноосібних господарствах населення.

Низький рівень життя сільських мешканців та неефективність ведення сільського господарства України значною мірою пов'язані з відсутністю прогнозованої цінової політики на сільськогосподарську продукцію. Держава покликана затверджувати мінімальні гарантовані ціни на основні види сільськогосподарської продукції на основі нормативних витрат з урахуванням продуктивності землі та свійських тварин, а також норм доходності на задіяні у виробництві ресурси, зокрема на землю. У цьому аспекті особливо цікавим для України є принцип передбачуваності цінової політики Європейського Союзу. Зокрема на цукор, до 2015 р. визначено базову ціну тонни буряків, компенсаційні виплати за скорочення їх виробництва та механізм доплат за підвищення цукристості буряків на кожну десятю відсотка. Усі ці параметри доведені ЄС до кожної країни-члена, а через Агентство ARiMR – до кожного фермера. Відповідно до програми SAPARD (Спеціальна передвступна програма для сільського господарства та розвитку села), у сфері рослинництва фінансуються заходи щодо скорочення виробництва цукру. Цукрові заводи отримували за тонну невиробленого цукру від 730 євро у 2006-2008 рр. до 520 євро у 2009-2010 рр. При цьому за умов скорочення посівних площ і кількості цукрових заводів виробництво цукру зменшилось неістотно [12].

В рамках формування цінової політики актуальності набуває системне прогнозування кон'юнктури світового аграрного ринку на середньо- і довготермінову перспективу, складання балансу сільськогосподарських продуктів у державі та її регіонах, визначення рівня самозабезпечення й обсягів необхідних експортних закупівель тощо.

Сучасна західна економічна теорія і практика виходять з концепції, за якої основними механізмами, на основі яких регулюються ціни, є дія економічних законів, а саме: закону вартості, який враховує ціну виробника, закону утримання норми прибутку (у ЄС максимальна частка прибутку не може перевищувати 21 %, в Японії – 19 %), закону норми експлуатації, що регулює рівень заробітної плати [13].

Велике значення в розвинених країнах надається питанням регулювання розподілу прибутку між галузями господарського комплексу. Так, за японською моделлю ринкової економіки розподіл прибутків є таким: банки отримують менше ніж 1 % прибутків промисловості та сільськогосподарських товаровиробників; комерційні структури – близько 4 %; виробники – 92-95 %, з них 70-85 % спрямовується на стимулювання процесів розширеного відтворення [13]. Це характерно для більшості розвинених країн світу. В Україні ж ситуація є зворотною. За таких умов використання прибутку ефективний роз-

виток економіки України, й особливо такої трудомісткої галузі з подовженою тривалістю обігових засобів, як сільське господарство, є неможливим.

Важливим напрямом здійснення структурних перетворень на сільських територіях є диверсифікація сільськогосподарського виробництва та розвиток несільськогосподарських видів діяльності. У країнах Європейського Союзу станом на 2005 р. несільськогосподарська зайнятість на сільських територіях становила 13,3 % (1,3 % – це агротуризм, 0,1 % – народні ремесла і промисли, 6,8 % – власна переробка сільськогосподарської продукції, 0,3 % – лісове господарство, 0,2 % – аквакультура, 0,4 % – виробництво альтернативної енергії, 2,1 % – контрактні роботи, 5,3 % – інші види діяльності). Акцент робиться на промисловому переробленні продукції тваринництва і рослинництва переважно у місцях її безпосереднього виробництва, інтенсивному розвитку агротуризму, вирощуванні квітів, декоративних рослин, риболовстві, бджільництві, народних ремеслах тощо [14]. Проблема диверсифікації сфер зайнятості сільських мешканців особливо актуальна в регіонах України з високою часткою селян. Зокрема, на території трьох областей Карпатського регіону (Закарпатській, Чернівецькій та Івано-Франківській) частки сільського населення є найвищими по Україні (відповідно, 62,8 %, 58,1 % і 56,8 %). Враховуючи високу частку сільських мешканців у структурі населення Карпатського регіону і вищу середньої по Україні частку зайнятого населення у сільському господарстві, частка населення зайнятого у сільському господарстві змінюється у Карпатському регіоні в межах 40-46 %.

Загрозливим для економіки України є і формування сільськогосподарського експорту здебільшого товарами з низьким ступенем оброблення. Ці категорії товарів є чутливими до зовнішніх чинників та є нестабільними за ціновим складником, що робить країну вразливішою. Зокрема, Україна експортує близько 90 % вирощеного рапсу в країни ЄС. Виснажуючи свої ґрунти вирощуванням рапсу ми не лише забезпечуємо сировиною європейські заводи з його перероблення, але й вирішуємо проблеми європейської енергонезалежності. Держава повинна заохочувати експорт товарів з високим ступенем оброблення і створювати вигідні умови для продажу і перероблення рапсу на внутрішньому ринку, що сприятиме розширенню внутрішнього ринку біопалива, покриватиме дефіцит в рослинних жирах завдяки рапсовій олії, забезпечуватиме сировиною (шротом) для виробництва комбікормів тощо.

Незважаючи на поширені сьогодні концепції самодостатнього розвитку територій, які пропагуються і втілюються у європейських країнах, у сучасних національних реаліях без активного державного регулювання вирішити безліч прогресивних проблем неможливо. Маючи у своїй сукупності спільні проблеми розвитку, кожна з сільських територій характеризується своїми природно-кліматичними, соціальними, економічними та екологічними особливостями розвитку. Залежно від цих особливостей розвитку на рівні держави і місцевих органів влади і повинні розроблятися відповідні інструменти впливу.

Висновки. Аналіз зарубіжного досвіду з питань розвитку сільських територій свідчить про значну відсталість України від більшості економічно розвинених країн. Рівень доходів сільського населення, структура видів еко-

номічної діяльності на сільських територіях, ефективність сільського господарства, забезпеченість сільських мешканців об'єктами виробничої та соціальної інфраструктур є значно нижчими, ніж у країнах ЄС, причому ситуація з усіма переліченими проблемами не покращується, а погіршується. Тому, з метою активізації розвитку сільських територій необхідним є впровадження відповідних заходів з їх підтримки та сприяння позитивним зрушенням в економічній та соціальній сферах.

Відповідно, першочерговими заходами, покликаними забезпечити сталий розвиток сільських територій, повинні бути:

- розмежування заходів підтримки сільського господарства і сільських територій;
- підтримка сільських територій з низьким рівнем розвитку сільського господарства та несприятливими кліматичними умовами;
- спрямування державної підтримки сільських територій на підвищення рівня її облаштування як сфери життя, діяльності та побуту селян;
- розвиток альтернативних видів економічної діяльності на сільських територіях;
- врегулювання питань належного використання та охорони природних ресурсів сільських територій;
- мотивація розвитку сільського господарства та аграрного ринку шляхом стимулювання підвищення купівельної спроможності населення через зростання заробітної плати і пенсій громадян, заміни усіх пільг грошовими адресними субсидіями;
- формування ефективної та прозорої системи державної підтримки сільського господарства, що проявлялася б не лише у послабленому оподаткуванні суб'єктів цієї діяльності, але й у реальних дотаціях, субсидуванні чи відшкодуванні витрат на страхування сільськогосподарської діяльності тощо;
- гарантування рівних умов підтримки всіх сільськогосподарських виробників незалежно від їхніх видів, типів, розмірів, форм власності та господарювання. На сьогодні таку підтримку мають переважно сільськогосподарські підприємства, а фермерські та особисті селянські господарства такої підтримки практично не мають. При цьому 50 % продукції рослинництва і 60 % продукції тваринництва в Україні виробляється саме в таких господарствах, які перебувають у власності населення;
- наближення системи підтримки сільського господарства до вимог СОТ і стандартів Європейського Союзу;
- усунення диспаритету цін на продукцію промисловості, що споживається у сільському господарстві, та цін на сільськогосподарську продукцію;
- затвердження мінімальних гарантованих цін на основні види сільськогосподарської продукції, відповідно до нормативних витрат, які повинні враховувати продуктивність землі та сільськогосподарських тварин, норми дохідності на задіяні у виробництві ресурси, зокрема на землю;
- здійснення системного прогнозування кон'юнктури світового аграрного ринку на середньо- і довготермінову перспективи;
- формування балансу сільськогосподарських продуктів у державі та її регіонах, визначення рівня самозабезпечення й обсягів необхідних імпортних закупівель тощо;
- створення системи стимулів для формування експорту сільськогосподарської продукції завдяки товарам з високим ступенем оброблення;

- створення сприятливих та стабільних умов для вкладення інвестицій у сільське господарство країни на взаємовигідних засадах для держави-інвестора-орендодавця;
- врегулювання державою питання адекватного розподілу прибутку між галузями сільського господарства, за якого основними отримувачами прибутків стали б виробники, зокрема сільськогосподарської продукції, які спрямовували б зароблені кошти на розширене відтворення.

Література

1. **Витрати і ресурси** домогосподарств України за 9 місяців 2009 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.agroua.net/economics>.
2. **Розвиток сільських територій**. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.gisupravlenie.at.ua>.
3. **Оцінка стану** продовольчої безпеки України у 2008 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.me.gov.ua>.
4. **Забезпечення** конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках : наукова доповідь / Трегобчук В.М., Пасхавер Б.Й., Бородіна О.М. та ін. / за ред. акад. УААН В.М. Трегобчука, чл.-кор. УААН Б.Й. Пасхавера. – К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2007. – 260 с.
5. **Статистичний** щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України / за ред. О.Г. Осауленко. – К. : Вид-во "Консультант", 2009. – 568 с.
6. **Демографічна** ситуація в Україні у 2009 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. **Rocznik** statystyczny rolnictwa 2009 / Główny Urząd Statystyczny. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.stat.gov.pl>.
8. **Праця України** 2008. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. **Игра в сахар**. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.agroua.net>.
10. **Food and Agriculture Organization of the United Nations**. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.faostat.fao.org>.
11. **Украина пока** не реализовала свой инвестиционный потенциал – IFC. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.apk-inform.ru>.
12. **Чеботарьов В.А.** Досвід структурних перетворень в агропромисловому виробництві постсоціалістичних країн у контексті їх вступу до Європейського Союзу / В.А. Чеботарьов // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 142-148.
13. **Саблук П.Т.** Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 4-12.
14. **Филимонова Н.Г.** Опыт формирования системы приоритетов структурной политики в сельском хозяйстве Европейского Союза. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kgau.ru>.

***Притула К.М., Крупин В.Е.* Современные тенденции развития сельских территорий Украины и экономично развитых стран: сравнительный анализ**

Рассмотрено состояние, тенденции и основные проблемные аспекты развития сельских территорий Украины. Проведен сравнительный анализ с экономически развитыми странами, определены основные отличия между подходами к регулированию развития сельских территорий. На основании осуществленного анализа сформулировано перечень мероприятий, необходимых для активизации развития сельских территорий Украины.

Ключевые слова: сельская территория, сельское хозяйство, продовольственная безопасность.

Prytula K.M., Krupin V.E. Current trends in development of rural territories of Ukraine and the economically developed countries: a comparative analysis

The article reviews the status, trends and major problematic aspects of development of rural territories of Ukraine. A comparative analysis of economically developed countries has been conducted; the main differences between the approaches to rural territories' development regulation have been defined. Based on the conducted analysis, a list of measures called to intensify the development of rural territories of Ukraine has been formulated.

Keywords: rural territory, agriculture, food security.
